

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 5

15 Յունիս 1896

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԼԷԼԷԿԵԱՆ

Պատվը Ավի Հատուկի՜թիւ 20

1896

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիսեբիսցի մանկամարդ Որիսիդը — Յ. վ. 171- + 52-ն
- 2 Համեստ աղատախոս մը.
- 3 Աստղաբաշխական.
- 4 Վերջին խօսք.
- 5 Ակնարկ մը Ս. Իզնատիսի բղքոց վրայ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Եօթներորդ Տարի

ԹԻԻ 5

15 Յունիս 1896

ՔԱՍԱԿԻԷ ՏԸ ՄԷՍԹՐԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻԱՑԻ

Մանկավարդ Օրիորդ

ԿԱՄ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

(Շարունակութիւն տեաւ անցեալ քիւն)

Բրտաքովի հոն հասնելով վաղեց Արքատուհոյն առջևը ծնրադրեց, որ ընդ առաջ ելած էր անոր մինչև վանատան դուռը իւր բոլոր հաւատաւորներովը զինքն ընդունելու համար. «հօրմէս լուր չկա՞յ», հարցուց մէկէն. «եկու՞ր աղջիկս, ըսաւ իրեն Մեծաւոր Մայրը. բարի լուրեր ունինք աւետելու, եւ իմ սննակիկս մէջ պիտի հաղորդեմ զանոնք քեզի»: Այս ըսելով առաւ տարաւ զինքը վանատան վայրագուիթներէն ու սրահներէն անցնելով առանց բան մ'աւելցնելու: Հաւատաւոր կուսանք խորին լուռութիւն կը պահէին, եւ իրենց խորհրդաւոր կերպարանքէն անշուշտ պիտի յուզուէր խռովէր Բրտաքովնայ սիրան՝ եթէ չնկատէր բարեհաճոյ քմծիծաղ մը որ տմէնուն հրեւին վրայ կը նկարուէր:

Արքասուհւոյն սենեակը մտնելով հոն գտաւ իւր հայրն ու մայրն, որոնց նոյնպէս դաղանի պահած էին անոր գալուստն. անոնք առաջին վայրկեանին զգացած ապշութիւններնուն մէջ՝ տեսնելով իրենց սիրեցեալ աղջիկն հաւատաւոր կուսանաց ձեւն հագած, եւ միանգամայն երախտահատոյց չնորհակալութեամբ ու դառնակսկիծ ցաւով զգածեալ եւ վրդովեալ՝ 'ի ծունր իջան իր առջեւը: Այս սրտաճմրկ տեսարանին չգիմանալով Ռաֆայիլի՝ ցաւագին աղաղակ մը արձակեց, եւ ինքն ալ ծնրադրելով, «Ընչ կ'ընես» հայրիկս, գոչեց. Աստուած է, մի միայն Աստուած է որ այս ամէն բանն ըրաւ. չնորհակալ ըլլանք իւր նախախնամութեանը 'ի նպատակ մեր գործած հրաշքին համար» Նոյն ատեն գլխաւոր Մայրն եւ իւր հաւատաւորք յուզեալ այս տեսարանէս՝ իրենք ալ ծունր կրկնեցին, ու իրենց դո՛ւրբանական մաղթանքը խառնեցին այս բարերջանիկ ընտանեաց աղօթքներուն՝ խնկանուէր հայցմամբ գոհութիւնս վերառաքելով Աստուծոյ:

Սոյն բարեպաշտիկ զգացմանց՝ յաջորդեցին դրովալից զրկախառնութիւնք. առատաբուխ արցունքներ մօրն աչքերէն կը վազէին՝ երբ կը յառէր ականոզիքն իւր աղջկան գլխաշուք քողին վրայ:

Լորուլոֆֆի ընտանեաց վայելած երջանկութիւնն՝ յետոյ որ վերստին մէկզմէկ դտան՝ չէր կրնար երկարատեւ ըլլալ: Բրասքովեայ ընդգրկած կրօնաւորական վիճակը կը հարկադրէր իւր ծերունի ծնողքն իրենց աղջկանէն զատուած ապրելու. այս նոր անջատումն առաջինէն աւելի դառնակսկիծ կ'երեւար իրենց, որովհետեւ յայժմուս ո՛ր եւ իցէ ակնկալութենէ զուրկ էին: Իրենց զրամական միջոցները թոյլ չէին տար Նիժնի քաղքին մէջ հաստատելու բնակութիւննին. իւր մայրն աղղականներ ունէր 'ի Վլադիմիր (1), որոնք կը հրաւիրէին գիրենք քովորին զալու բնակելու. չքաւորութիւնն ստիպեց զիրենք սոյն վերջին որոշողութեանն յանգելու: Ութ օր շարունակ փոփոխակի ուրախութեան ու տրամութեան մէջ տատանելէն ետքը, վրդովեալ Նոյն իսկ այս իրենց բարերջանկութեան մէջ մերձակայ բաժանման մամտութեամբ՝ որոշեցին ճամբայ ելնելու:

(1) Քաղաք համանուն կուսակալութեան մէջ՝ Մոսքուայի արեւելեան կողմն՝ 15,000 բնակչօք: (Մ. Թ.)

դէպ 'ի իւրեանց նոր երթալիք քաղաքը. բարեմիտ մայրը մահա-
նաւանդ անմիթիթար էր. «Բնէ բանի ծառայեց մեզի՝ կ'ըսէր՝
այս այնքան բաղձացեալ ազատութիւննիս. ըսել է թէ մեր սի-
րեցեալ աղջկան բոլոր բովանդակ աշխատութիւնքն ու յաջո-
ղութիւնք ուրիշ հապտակի սահմանեալ չէին՝ հիմէ ոչ զինքն
յաւէտ մեր զրկէն հեռացընելու. ինչո՞ւ ցարդ իրեն հետ
Սիպերիա չենք գտնուիր»։ Ասանք էին թշուառ մօրն ողբն
ու կոծը։

Յիրաւի մարդուս համար ամէն ժամանակ մեծ ցաւ մ'է
մշտնջենապէս բաժնուիլն իւր մերձակայ ազգականներէն ու
բարեկամներէն. բայց սրճափ աւելի դառնութիւնաբեր ու ան-
տանկի է այնպիսի ճակատագիր մը՝ երբ արդէն տարիքնիս
առած ենք ու ապագայէն այլ եւս բան մը չենք ակնկալեր։

Բրասքովի երբ զլիաւոր Մօր սենեակն իւր ծնողաց հրա-
ժեշտի ողջոյնը տուաւ՝ խոստացաւ միանգամայն նոյն տարւոյն
ընթացքին մէջ երթալու տեանելու զիրենք 'ի Վլատիմիր. յե-
տոյ ամբողջ ընտանիքն՝ ընկերակցութեամբ Աբբասուհեոյն եւ
մի քանի հաւատաւոր կուսանաց՝ եկեղեցին իջան։ Յրիտաւորդ
նորընծայ կուսանը թէպէտ իւր մօրը չափ զգայուն էր այս
ցաւալի անջատման համար՝ սակայն ինքզինքն աւելի քաջա-
սիրտ ու անտուածային կամաց համակամ կը ցուցընէր, եւ կը
ջանար քաջաբերելու զանիկայ։ Այսու հանդերձ իւր մօրը ցա-
ւոյ ուժգնութեան առաջին առնելու համար՝ անոր հետ փոքր
ինչ սուրբ սեղանին առջիւն աղօթելէն ետքը՝ կամացուկ մը
թողուց հեռացաւ, միւս հաւատաւորներուն զանուած դասը
դնաց մտաւ, եւ վանդակապատին հտեւէն երեւնալով, «մնացէ՛ք
բարեաւ՝ բարեսէր ծնողք իմ, բոաւ անոնց, մնացէ՛ք բարեսու,
այսուհետեւ ձեր աղջիկն Աստուծոյ կը պատկանի, բայց զձեզ
չպիտի մոռնայ երբեք. սիրեցեալ հայր՝ ազնուազո՞ւթ մայր՝ ը-
րէ՛ք ըրէ՛ք Աստուծոյ այն զահր զոր կը պահանջէ ձեզմէ, եւ
թող Տէրն ինքնին հաղար բիւր անդամ օրհնէ՛ զձեզ»։ Բրաս-
քովի կարի յոյժ յուզեալ՝ վանդակապատին կոթընեցաւ, երկայն
ժամանակէ 'ի վեր զսպոծ բռնած արտասուքն իւր երեսներէն
վար վաղելու սկսան։ Դժբախտ մայրն ինքնիրմէն գուրս ելած՝
վաղեց դէպ 'ի իւր զաւակն հեծկըլտալով։ Արբատուհին մատուիւ
նշան մ'ըրաւ. մի եւ նոյն վայրկեանին վարագոյր մը քաշեցին.
հաւատաւոր կուսանք երգելու սկսան Սողմոսերգուն խօքներն.
«Երեսկ անոնց որ անբիծ արտիւ կ'ընթանան իրենց հաւատքին՝

մէջ, եւ Աստուծոյ օրինաց ճամբաներուն մէջ կը քալեն. երան-
եալ են անբիծք 'ի ճանապարհի եւ ոյք զնան յօրէնս Տէառն»
(Սզմ. ճժը, 1): Անմիջապէս առին տարին ՂԼօբուլոֆֆ եւ իւր
կիներն եկեղեցւոյն դռնն ուր կառք մը պատրաստ կը սպասէր
իրենց: Վերջին անգամն էր՝ որ իրենց աղջիկը տեսած էին:

27. Բրասքովի Արքասունայն հետ Ս. Բեթերս- պուկ կ'երթայ.

Նորընծայ հաւատաւոր կուսանն առանց դժուարութեան
ինքզինքն ենթարկեց վանական խիտ կանոնաց. ինքն իւր
պարտուց կատարման մասին ամենամեծ ճշդութիւն 'ի գործ կը
գնէր, որով բոլոր հասարակութեան սիրայիւր յարգն ու վարկն
եւս քան զեւս իրեն զրաւեց, բայց սակայն իւր առողջութիւնն՝
որ ակնյայտի կը տկարանար՝ չէր կրնար հանդուրժել իւր վի-
ճակին պահանջած դժուարատու կենաց. արդէն իսկ կուրծքն
ախտացեալ էր: Նիժնիի վանատունը լերան մը վրայ կառու-
ցեալ, որուն ամէն կողմէն ստատկաշունչ հովեր կը փչէին, նը-
պաստաւոր հանգստանք չէր ընծայեր սոյնպիսի հիւանդութեան
ենթակայ եղող անձանց համար: Ամբողջ տարի մը այս տան
մէջ մնալէն ետքը՝ բժիշկները խորհուրդ տուին իրեն ուրիշ
յարմարագոյն տեղ մը փոխադրուելու:

Եւ որովհետեւ Արքասունին իւր գործոցն համար սախ-
ուած էր Ս. Բեթերսպուրկ երթալու, որոշեց հետն առնուլ
տանիւ զԲրասքովի Բարեկրօն Մեծաւոր Մայրն ո՛չ միայն յայտ
ունէր այս ճամբորդութեամբ անոր առողջութեան կազդու-
մանը նպաստաւորելու, այլ նաեւ իրաւացիկ մօտք կը մտածէր
որ իւր նորընծայ ոսնուն վայելած բարիամուն համբաւն 'ի
Մայրաքաղաքին եւ ամէնուն առ նա ունեցած գորովագութ
սէրն՝ օգտակար պիտի ըլլային իւր վանատան շահերուն: Յի-
րաւի ալ, Բրասքովի նոյնքան գործունեայ օրքան անշահատէր
թախանձող մը եղաւ. սակայն իւր նոր վիճակին պահանջած
պաաշաճողութեանց համաձայնելով՝ առաջին անգամուան պէս
մարդկանց ընկերութիւնը չէր յաճախեր 'ի Ս. Բեթերսպուրկ,
եւ մի միայն անոնց հետ տեսնուեցաւ առ որս ունեցած երախ-
տագիտութիւնն ու բարեկամութիւնը պարտք կը գնէին իր
վրայ վերստին հաստատելու սերտ յարաբերութեանց շօղերը:

Սոյն միջոցին արդէն իսկ իւր ղէմքին դժագրութիւնը սաստիկ այլափոխուած էր այն յայտերեւակ հալեւմաչին (բարակ յաւին) պատճառաւ, որ ներսանց կը մաչէր կը սպառէր զինքը. բայց նոյն իսկ այս իւր նուաղագոյն վիճակին մէջ՝ դժուարին էր իրենինէն աւելի հաճոյատեսիլ նա՛ մանաւանդ քաղցրահայեաց ու յանկուցիչ կերպարանք մը դտնելը: Միջահասակ՝ այլ վայելչակերպ էր. ղէմքը՝ սեաւ քողով մը չրջապատեալ որ կը ծածկէր բոլորովին իւր մազերը՝ ազուոր ձուածեւ յորինուած մ'ունէր. աչկունքը՝ թխադոյն, ճակատը՝ բայ, տեսակ մը սեւ լամպաղճոտ հանդարտութիւն կը տիրէր իւր նայուածքին ու մինչևս անդամ իւր քմծիծաղին մէջ:

Ինքը լաւ գիտէր իւր հիւանդութեան տեսակն ու անոր բոլոր վտանգներն. ուստի իր ամէն մտածմունքն արդէն ղէպ 'ի հանդերձեալ աշխարհքը դարձած էին, որուն յուսալից կը սպասէր առանց երկիւղի ու անհամբերութեան. ինչպէս ժրասղուխ գործաւոր կին մը որ օրն 'ի բուն աշխատելէն վերջը՝ կը հանգչի, ակնկալելով իրեն արուելիք վարձքին:

Երբ ուրեմն Սբբասուհւոյն գործերն յարգարուեցան, այս երկու հաւատաւոր կուսանք պատրաստուեցան Նիժնի վերադառնալու: Բրաքքովի իւր մեկնելուն նախընթաց օրը զուրս ելաւ հրաժեշտի ողջոյնը տալու իր մէկ քանի բարեկամաց, որոնք կառքերէն անոր արամադրութեան ներքեւ դնելու հաճած էին. յիշեալ անձանց միոյն տունը մտնելու տաէն՝ սանդուղին վարի աստիճանաց վրայ նստած տեսաւ մանկահասակ աղջիկ մը յետին թշուառութեան վիճակի մէջ քճքճած հագստիկով: Մուրացկանը նշմարելով զանիկաց, որուն ետեւէն վայելչադղեաց նշանադրեալով մտնելու իկ մը կուգար, ճորով տեղէն երեքալով սաք ելաւ ողորմութիւն խնդրելու իրմէն, ու ծայէն թուղթ մը հանելով ներկայացուց անոր. «հայրս անգամալոյժ է՝ ըսաւ՝ եւ ուրիշ օգնութիւն չունի տեղէ մը, բայց եւ թէ իմ ընդունած ողորմութիւնս. ես իսկ հիւանդ եմ, ու քիչ ժամանակէն չպիտի կարենամ այլ եւս օգնել իրեն»: Բրաքքովի վրոյթեալն ու զողգոջուն ձեռքով առաւ կարգաց այն զինն, որ պարզ վկայական մ'էր անոնց աղքատ ըլլալն ու բարեբար բարքն հաւատառող՝ տեղւոյն ժողովրդապետական եկեղեցւոյն աւագերէցէն արուած: Իսկոյն միտքն եկան այն ղժքախառ օրերը՝ մինչ ինքը ծերակուտի խորհրդարանին սանդուղներուն վրայ նստած 'ի զուր կը հայցէր անցնող դարձողներուն գթու-

թիւնը: Սաստիկ յուզուեցաւ բաղդատելով սոյն թշուառ աղջը-
կան վիճակն իւր կրած նմանօրինակ աղէտից հետ. հանեց
սուաւ անոր քովն ունեցած քիչ մը ստակը՝ խոստանալով նաեւ
ուրիշ նպաստներ: Իսկ այն անձինք՝ որոնց սուներ զնայած էր
հրաժեշտի ողջոյնը տալու՝ փութացին ըստ յանձնարարութեան
իւրոյ բարերարելու այս չարարաստիկ աղջկան, ու իւր հայրն
ալ իրենց հովանաւորութեան ներքեւն առին:

28. Վերադարձն 'ի Ս. Բերեթապուրիէ. Նովկո-
րոտի վանատունը կը բնակի Բրաւքովի. իւր եր-
ջանիկ մանը.

Բեթերապուրիէն ճամբայ ելնելէն յառաջ՝ Բրաւքովի անօ-
րինում խնդրած էր այն օրէնքէն որ կ'արգելուր նորընծայից
քառասուն տարեկանէն առաջ իրենց վերջնական ուխտադրու-
թիւնը կատարելու. սրչափ որ ամէն ճիգ 'ի գործ գրաւ սոյն
արածութիւնն ընդունելու համար, այլ սակայն իւր խնդիրքը
միշտ մերժուեցաւ:

Արքասունին Նիժնի վերադառնալու միջոցին քանի մը օր
'ի Նովկորոտ (1) կեցաւ հաւատաւոր կուսանայ վանատուն մը,
որուն նուազ խիստ կանոնն ու օգամաքուր զիրքը նպաստա-
մատոյց պիտի ըլլային խեղճ նորընծային առողջութեանը. Բրաւ-
քովի Նիժնիի վանատան մէջ սերտ բարեկամութեամբ մտեր-
մացած էր երիտասարդ հաւատաւորի մը հետ, որուն քոյրն
յայժմուս Նովկորոտի մայրականքը կը գտնուէր: Արդ այս վերջ-
նոյս քով բնակած միջոցին, տփիկայ ջանաց առ ինքն գրաւելու
իւր բարեկամութիւնն եւ լուր տուաւ իրեն որ իր քոյրն աը-
նորինութիւն ընդունած էր վանք փոխելու ու Նովկորոտ գա-
լու, եւ խորհուրդ տուաւ ալ հոս ընկերակցելու անոր: Արքա-
սունին որ կը տեսնէր իւր սիրեցեալ նորընծային օր ըստ օրէ
տկարանալն իւր աչաց տոջեւն, հաւանեցաւ ինքն եւս այս ա-
ռաջարկութեան՝ հակառակ իրեն առ նա տածած գորովայից
սիրոյն, եւ Նիժնի հասածին պէս՝ ամէն հարկաւոր զիմումներն
բրաւ այս վախճանիս համար:

(Շարայարեյի)

Յ. Վ. Մէսէն

(1) Այս քաղաքս, որ կը կոչուի նաեւ Մեծ-Նովկորոտ
(Փոքր-Նովկորոտէն զանազանուեյու համար), Ս. Բերեթա-
պուրիի մօտն է՝ արեւելեան-հարաւային ուղղութեամբ, եւ 22
հազար բնակիչ ունի: (Մ. Թ.)

ՀԱՄԵՍՏ ԱԶԱՏԱԽՈՀ ՄԸ

(ՓՐԱՆԿԵՐԵՆԷ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Ազատախոհութիւնը բնաջինջ ընել կ'ուզէ կաթուղիկեայ կրօնքն, եւ կը պնդէ թէ կարելի բան է կատարեալ համեստ մարդ մ'ըլլալ առանց բարեպաշտիկ հաւատքի՝ առանց աղօթքի եւ առանց Աստուծոյ:

Մտիկ ընենք հետեւեալ խօսակցութիւնն, որ երկայն ու զիւղեցիկ ճառ մը կ'արժէ. խօսակցողք՝ պարոն մը եւ տիկին մի են. պարոնն՝ յետոյ որ ազատախոհութեան պայքարական խընդիրն 'ի լուր ամենեցուն պարզաբանեց կրօնքին անօգուտ ըլլալու մասին՝ յաղթական կերպով կը բացատրանչէ ակմբահոյլ ունկնդրաց առջեւ, որք հաւանութիւն տալ թուին իրեն.

«Այլ, այո՛, ես կը պնդեմ թէ՛ բաւական է համեստ մարդ ըլլալն»:

Տիկինը. — «Պարոն, ըսածնիդ քիչ բան է՛»:

Պարոնը. — «Եւ կը յաւելում թէ՛ առանց պատարագի երթալու հնարաւոր է անըսդիւս վարք մը անցընելն»:

Տ. — «Ես ալ մի եւ նոյն կարծիքն ունիմ՝ Պարոն. ու չատեր կը ճանչնամ, որոնք առանց գործնական հրահանգաց կրօնքի անպարսաւ կեանք մը կը վարեն»:

Պ. — «Շատ աղէկ ըսիք՝ Տիկին. հաճոյք կը զգամ անսնեւ լով զՁեզ եւս ներկայ զարուս զազաթնաւոր բարձրութեանն հասած»:

Տ. — «Կրնամ իսկ յիշատակել ձեզի նորադոյն դէպք մը, որ քաջայայտ պիտի ցուցնէ ըսածիս ճշմարտութիւնը»:

Պ. — «Ո՛հ, Տիկին, կ'աղաչեմ պատմէիք ինձ դայն. վասն զի լրագրիչ ըլլալովս՝ իմ ընթերցողացս անկէ օգտուիլ պիտի տամ»:

Տ. — «Արդ ուրեմն՝ ես վերջերս շատ բերեկեցիկ ընտանեաց մը քով էի, ուր ծերունի ծառայ մը կար. բնաւ երբեք՝ ըսին ինձ տնեցիք՝ պատարագի ներկայ չէր գտնուեր, եւ ոչ ալ աղօթքէ խօսք մը զիտէր, ու ամենեւին չէր յաճախեր քահանաներն. 'ի մի բան ազատախօս մ'էր»:

Պ. — «Անշուշտ Ազատորմաչէն ժողովարանի մը մէջ իւր անունն ալ արձանագրել տուած էր»:

Տ. — «Զեմ՝ զիտեր այս կէտը, ստոյգ տեղեկութիւն չունենալով 'ի մասինս. բայց ինչ որ կրնամ ճշմարտիւ հաստատել՝ այս է որ, թէպէտ ազատախօս՝ սակայն շատ համեստ կեանք մը կ'անցընէր»:

Պ. — «Կը տեսնէ՞ք, ասիկայ ըստ ամենայնի կը հաւաստէ ինչ որ կ'ըսէի 'ի սկզբան»:

Տ. — «Այո՛, կատարելապէս, եւ որովհետեւ հաւատարիմ ու անձնանուէր էր՝ տանուտեարք մեծ խնամածութիւն ունէին իրեն վրայ»:

Պ. — «Արժանի էր յիրտի. եւ Դուք կ'ըսէք՝ Տիկին՝ թէ կզերասէր մը չէր»:

Տ. — «Բնաւ ամենեւին. ոչ երբեք կրօնական նշան մը ցոյց տուած չունէր»:

Պ. — «Ըսել է թէ՝ համոզմամբ ազատախօս էր»:

Տ. — «Շատ համոզուած. արդ օրուան մէկը ծանր հիւանդացաւ, եւ իւր տէրերը վշտագին սրտիւ տեսան՝ թէ այս քաջ ծառային վախճանը մօտեցած էր»:

Պ. — «Անտարակոյս վաղեցին դնացին քահանայ մը կանչելու»:

Տ. — «Ո՛չ ոչ, Պարոն. հիւանդը միշտ անկրօն կրօնքով սպրած ըլլալուն, մտածեցին թէ առանց քահանայի ալ մեռնիլ կ'ուզէր»:

Պ. — «Բոլորովին իրաւունք ունէին այսպէս դործելու. կը փափաքէի զիսնալ անոնց անուններն՝ ընթերցողաց սքանչացմանը մասնաշրջոյ ընելու համար զիրենք, Շարունակեցէք՝ Տիկին՝ պատմութիւննիդ. շատ հետաքրքրական է այն ինծի համար»:

Տ. — «Այս քաջ ծառայն ուրեմն քանի մը օր ետքը մեռաւ՝ հանդարտաբար եւ առանց տրտնջալու: Տանուտեարք չկարենալով եկեղեցական արարողութեամբ թաղում ընել իրեն, որովհետեւ միշտ եւ հանապաղ անկրօն ապրած էր, որոշեցին

հանդիսաւոր դիահանութիւն մը ու չքեղակերպ քաղաքային թաղման պատիւներն ընկու անոր»:

Պ. — «Շատ լաւ, աղնիւ: Իրենք բժշկապետ Ռ. ար թ... ին ծնողաց պէս անմիտ եղած չեն՝ երբորդ կարգի յուզարկաւորութիւն մը միայն ընել ուզելով ննջեցելոյն համար»:

Տ. — «Եւ ո՛չ իսկ այս կէտիս վրայ մտածեցին, ու հարկ մ'ալ չեղաւ որ ժողովրդապետը մերժողական պատասխան մը տար թաղման մասին՝ վասն զի իրմէն բան մը խնդրած չէին»:

Պ. — «Այսպէս պէտք է ընեն ամեն տեղ»:

Տ. — «Արդ՝ երբ դիահանութեան ժամն հասաւ, ծերուկ ու խղճալի ծառայն առին տարին առանց խաչի՝ առանց քահանայի եւ առանց աղօթքի իւր վերջին հանդիսար: Յետոյ՝ երբոր իր գերեզմանին մէջ դրին զանիկայ» . . .

Պ. — «Ի՞նչ հարկէ ճառ մ'ալ խօսեցան»:

Տ. — «Այո՛, Պարոն. ու նայն իսկ իւր տէրն եղաւ որ խօսելու սկսաւ»:

Պ. — «Մտքերնիդ պահած էք արդեօք իր արտաստնած ճառը»:

Տ. — «Բառ առ բառ կը յիշեմ իրեն ըսած խօսքերը»:

Պ. — «Այն ատեն՝ կը ներքէք, Տիկին, որ օրինակեմ շուտով իր ճառասացութիւնն՝ իմ լրագրիս մէջ գնելու համար զայն»:

Տ. — «Ինչպէս որ կ'ուզէք՝ Պարոն: Ճառը երկայն չեղաւ: Երբ մարմինն հողին տակ ծածկեցին, իր տէրն աղղեղիկ ձայնով մը շեշտեց հետեւեալ բանախօսութիւնը»:

«Խեղճ Ազոր. . . յիրաւի իւր ծերութեան օրերուն շատ կը մոմտար, բայց հանգերձ այսու բարիագոյի շուն մ'եր»:

Ներկայք առհասարակ մեծածայն ծիծաղեցան. սակայն մեր լրագրողն յակամայ կամս կը խնդար իւր ահաճութիւնն յայտնելով իսկ:

Այսպէս խօսակցութիւնը դադրեցաւ:

Աստղաբաշխական

Ռգուտոս 9 ի արեգական խաւարումն. — Տարեայս օգոստոս 9 ի (ն. տ.) պատահելիք արեգական խաւարումն զիտելու համար՝ որ բւեհային երկիրներու տեսանելի պիտի ըլլայ՝ աստեղաբաշխք պատրաստուած ենս Շոպենաւային յատուկ ընկերութիւններ ճանապարհորդներու ղիւրութեան համար ամեն հանգստութիւն եւ զիջողութիւն ըրած են. զիտնականք, մասնապէսք, զրօտաշքիկք աս հասարակ պիտի վայելեն զայն. Գուք ընկերութիւնն մինչեւ Եւրոպիոյ հիւսիսային ծագն պիտի տանի իր ճամբորդները. ամերիկեան թոմաս ընկերութիւնն 200 հոգւոյ արշաւանք կազմած է վաթսուն օրուան տեւողութեամբ:

Օդոյ գեղեցկութեան վրայ բնաւ կասկած չկայ. խաւարումը շատ կանուխ պիտի սկսի, մինչ արեւն 14^ր հորիզոնին վրայ հասիւ հասած:

Աստղաբաշխից կեդրոնատեղին պիտի ըլլայ Շուէտ Նորվեկիոյ Վարանկեր քիւրտ թերակղզոյն Վատաս քաղաքն, որ 2000 բնակիչ ունի, կրինուիչի արեւելեան 29º 45' երկայնութեամբ եւ 69º 52' լայնութեամբ:

Վարանկեր աստղարդ պետին մ'է. 450 մեղր ծովու երեսն ըրարձր հիւսիսային կողմը: Անշէն եւ ժայռուտ է, բուսականութենէ զուրկ:

Վատասէն 60 հազարամեղր հեռուն՝ դէպ 'ի հիւսիս արեւելք՝ Վարտո չէնը կայ կղզեկի մը վրայ, ուր 1769 ին տեսարկացի Հելլ աստղաբաշխն Արուսեկի — ընթացքն քննելու համար բնակեցաւ:

Անդրիտեան աստղաբաշխական ժողովն բազմաթիւ մասնապէս պիտի զրկէ 'ի Վատաս:

Քրիստիանիայի համալսարանին Mohn եւ Schroeter ուսուցիչք ներկայ պիտի ըլլան:

Ռուս աստղաբաշխք իրենց երկրին այլ եւ այլ կէտերէն պիտի հետազօտեն եւ լուսանկարեն:

Մինչև ճարտն պիտի դիմեն. զլսաւոր գործիք լուսանկարն
ընարուած ըլլալով Սպասենք արդեանց:

Մուրականներուն երկրիս վրայ ունեցած մագնիսական
ազդեցութիւնն. — Ոչ միայն արեւն մագնիսական ազդեցու-
թեամբ կ'ազդէ Երկրիս վրայ՝ այլ նաեւ մոլորակներն: Պ. Է.
Leyst յատուկ քննութեամբ կը հաստատէ՝ թէ Իւրաքանչիւր
մոլորակ բաց 'ի խոտորման զօրութեան վրայ ազդածէն՝ կը
ներգործէ նաեւ օրական փոփոխմանց վրայ: Բայ 'ի Փայլա-
ծուէն մնացեալ մոլորակը երբ երկրիս մօտենան՝ խոտորումն
կը բազմապատկեն եւ օրական փոփոխումն կ'աճեցունեն: Տա-
րեկան խոտորման վերջին բազդատական չափն է 0' 85:

Նամիւրի (Պելճիա) մեջ ինկած նոր շանքաքարն. — Ciel
et Terre թիւթէն կը քաղենք Պելճիոյ մէջ վերջերս ինկած
երկնաքարին նկատմամբ սոյն հետաքրքրականքն:

Անցեալ տարիի 13 ին տոաւօտեան 8 ին մօտ Նամիւր
երկրաքաղքէն 13 հազարամկր հետու դէպ 'ի հարաւ արեւ-
մուտք՝ 263 մեղր բարձրութեան վրայ շանթաքար մ'իջեալ,
ստակալի շփնդ արձակելով. տեղացիք տան մը փլչելու ձայնով
կ'ըսեն: Օդաքարն Բոչէի դինեան բանջարեղենի պարսիզին
քով ինկաւ. մազ մնալով գինեպանի դաւկին զլսուն ուղղու-
թեան վրայ իջնելու: Քարը ուղղակի ինկաւ քայլ մը հեռուն
եւ 40 հարիւրորդամկր մխեցաւ գետինն: Օդոյ մէջ որ եւ է
լոյս չերեցաւ, միայն պայթելով անկումն իմացուեցաւ:

Գետնին վրայ դրեթէ ուղղահայեաց իջաւ. հողը կտրծր ըլ-
լալով 40 հարիւրորդ ծակեց:

Իսկոյն վաղեցին գտնելու, սակայն քսան վայրկեան վերջ
հաղիւ կրցան. գետնէն հանելով՝ պաղ էր կամ ջերմութիւնն
անզգայի:

Շանթաքարն ամբողջ չէ. թէպէտ եւ մանր են կորսուած
մասունքն. թուի թէ գետնին փախած մասնաւակ վնասուած է:

Մեծութիւնն է զրեթէ երկու բոլին չափ. երկայնած է ձիւր
եւ սրած մի ծայրն: Երկայնութիւնն է 20 հարիւրորդամկր,
արամագիծն՝ 8: Մակերեսն անկանոն:

Գետնէն հանուած ատեն 2 քիւ էր կշիռն. ամեն կողմէ
հալման սեւ պատեանով ծածկուած: Ներքինն քննելու համար

քանի մը մանր կտորներ քաղեցին. մաղնիրտական զայլախա-
ղուտ ժայռերու կազմութիւնն ունի: Ճերմակ բլւրեղանման
զանգուած մ'ալ ունի ժանգոտ: Մանրացոյց գործնօք եւ զանա-
զան փորձերով հաստատուեցաւ՝ որ ծանօթ շանթաքարերու ան-
սակէն է:

Հանքային կազմութիւնն, պատենին հալածոյ վիճակն, իր
յատուկ ձեւն, անկման կերպն, կասկած չեն թողուր երկրա-
դնաէս զրօք մարմին ըլլալուն: Յիշուէն տարուան մէջ այս
երրորդ անգամն է Պեղծիոյ համար:

Ձանազան փորձերու համար կտորներ հանուելով՝ կշիռն
1350 կրամի իջած է. կառավարութիւնն ուղեւոր դնել զայդ
աղարակատէրէն՝ կրամին 1,50 ֆրանք տուած է. որ է՝ 2000
ֆրանք, 100 զաւղիական ոսկի:

Դիտելի բան է որ վերջին վեց ամիսներուն մէջ շանթա-
քարն առատ կը աւելայ երկրագնդին վրայ: Մինչդեռ քան
տարիէ 'ի վեր այսպէս առատութիւն տեսնուած չէր: Անցեալ
նոյեմբերէն 'ի վեր միայն արեւմտեան եւրօպիոյ եւ Ալժերիի
մէջ հետեւեալ շանթաքարերն իջած են.

5	Նոյեմբեր,	ժամ	4, 53	երեկոյ	Կանի մօտ.
6	»	»	3, —	»	Գաղղիոյ մէջ 'ի Տը- բակըվիլ.
13	»	»	5, —	»	Անգլիա, Ռըչէսթը.
21	»	»	5, —	»	Պեղծիոյ եւ Գաղղիոյ մէջ.
22	»	»	6, 50	»	Անգլիա.
10	Դեկտեմբեր	»	5, 24	»	Սինէյի մօտ:
12	»	»	6, 20	»	Պեղծիա եւ Անգլիա.
14	»	»	10, 15	»	Ալժերի.
15	»	»	7, 5	»	Բարիզ.
16	»	»	5, 15	»	Գաղղիա. Օտրու իք.
17	»	»	6, 30	»	Անգլիա.
27	»	»	5, 14	»	Իւքլ.
5	Յունուար	»	5, 30	»	Գաղղիա.
6	»	»	5, 7	»	»
6	»	»	7, 30	»	Անգլիա.
25	»	»	9, —	»	»
28	»	»	11, 20	»	»

10	Փետրուար	»	9, 36	առաւօտ (Մատրիա) Սպանիա, Բորդուկալ եւ հարաւ. Գաղղիա.
21	»	Լիւիժի	գաւառին մէջ.	
24	»	»	9, —	Երեկոյ Անվերսը գաւառին մէջ.
28	»	»	7, 35	» Տպլին.
1	Մարտ	»	8, 31	» Անգլիա
16	»	»	6, 20	» Դիրլմոնի մօտ.
8	Ապրիլ	»	8, 38	» Լոնտրա եւ Հոլանտա.
12	»	»	8, —	» Անգլիա.
18	»	»	7, 25	առաւօտ »

Այս անկատար ցուցակէն կը հասկըցուի՝ թէ որչափ առա-
տութեամբ կը տեղան օդաքարերն երկրագնդին վրայ այս վեր-
ջին օրերու. եւ այս բաւական է կարօղներու ուշն հրախրելու
եւ ուրուշն:

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍԻ

Տ. Դէֆու «Մէճմուտի տիպար» լրագրին մէջ թշնամանիկ
ողւով եւ անվայելուչ լեզուաւ պատասխան մը գրած է «Պատ-
կեր» հանդիսին մէջ հրատարակած իմ մէկ յօդուածիս դէմ, ի-
րեն նպատակ դնելով բոլորովին զուրս ելլել բուն խնդրէն եւ
խեղդել զիս նախատանաց բուն հեղեղի մը մէջ:

Իմ բարեյիշատակ դատարարակներս ժամանակին վսեմ եւ
գեղեցիկ նպատակի մը ծառայելով՝ տուած են ինձ բարեբախ-
տաբար այնպիսի դատարարակութիւն մը, որ ամենեւին չի նե-
րեր ինձ ելլել պարսաւադիտի մը դիմաց եւ պատասխանել իւր
անդէպ յօդուածին այն գռնիկ լեզուաւ՝ որով գրած է Տ. Դէ-
ֆու իւր վերջի յօդուածն:

Տ. Միշրան Յովհաննէսեանի երկրորդ յօդուածն անպա-
տասխանի թողելուս միակ պատճառն, ինչպէս հասկցաւ ան-
շուշտ ողջամիտ հասարակութիւնը, ճիշդ այս էր տհա-

Իւր առաջին յօդուածին «Արեւելք» լրագրին մէջ (Արեւելք»

9, 10, 11. ապրիլ 1896) որչափ հնար է պատասխանելու համար էր որ (1), այլ եւս ուրիշ միջոց չգտնելով՝ ստիպուեցաւ դահիկ լեզուաւ շարագրուած այդ երկրորդ անպատեհ յօդուածը (2) նետել հրապարակ, ուսումնական աշխարհի առջեւ ծաղրելու ծանակ լինելն յանձն առնելով:

Կ'երեւի թէ այս անգամ ալ կարգը Տ. Դեբեդիւնն է, որ ուզեր է՝ առանց ամօթով չիկնելու՝ հետեւիլ նորա օրինակին:

Կը ցաւիմ արդարեւ, բայց չեմ գործմանար բնաւ, վասն զի այս է սովորաբար մեր զրազխտող վիճակն եւ իրենց քննադատական արդիւնքը կրող յօդուածն ու վախճանն: Ընդհանրապէս խօսելով՝ մեր գրիչք քննադատութիւնն ըսելով ուրիշ բան չեն հասկնար՝ բայց եթէ նախատինք եւ լուսանք:

Ողբալի՜ վիճակ եւ ողբալի՜ երեւոյթ զրախնութեան մէջ:

Ո՛ւր Դեբեդիւն եւ ո՛ւր քննադատութիւն:

Կը ցաւիմ Բառապրոցս, որ չար զիպուածով մ'ինկեր է երանելի Դեբեդիւն անյաջող ձեռքը՝ քննադատուելու համար:

Իմ ծանուցեալ չաբախօտ՝ Տէր Դիտող (3), իմ հրաւիրիս համաձայն, ինչպէս տեսան ընթերցողք, փոխանակ մասնանիչ ընելու իւր բաժնին եւ Էմիւսհար աշուր անուանած բառերը, պատասխանազուրկ վիճակի մը մէջ գտնուելով՝ այլ յայլմէ եղած կը փոխէ իւր լեզուն, եւ ինն անդօղ եւ քաջկոտուկ հատածներէ բաղկացեալ անպատշաճ յօդուածի մը մէջ կը չփոթէ բոլորովին պարզուած խնդիր մը, եւ իւր բոլոր ոյժը կը թափէ նախատական խօսքերով կոտորելու երկասիրութիւնս վարկն եւ նուստատացունելու իմ արժանիքս հանրութեան առջեւ:

Վայ ինձ, վայ ինձ. (՛՛՛)

Բառապրոցս թերութիւններն առանց մասնանիչ ընել կարենալու միով բանիւ չի հաւնիր Տ. Դեբեդիւն, գեանէ գետին կը զարնէ, եւ բնաւին անօգուտ ինչ համարելով՝ կը զգուշացունէ

(1) Կ'երեւի թէ Տ. Դեբեդիւն սովորութիւնն չունի «Արեւելք» լրագիրը կարդալու. ամօթ չէ:

(2) Սոյն յօդուածն իւր անպատեհութեան համար մերժուելով «Արեւելք» լրագրին խմբագրութեան, հրատարակուեցաւ «Ճէրտէի շարգիկ» լրագրին մէջ:

(3) Ձեմ ուզեր վար աւնուլ իւր երեսոց պատրուակն:

դպրոցականներն ըստ օրինաց արդարութեան՝ որ զայն գործածելու զժխտութիւնը չունենան:

Զարմանալի բան:

Եւ՝ որ տաճիկութիւն տարուէ ի վեր կը գտնուիմ զժխտութեամբ ուսուցչական զժխտութիւն պաշտօնին մէջ, չեմ պատահած տակաւին եւ ապահով եմ զի պատահելիք ալ չունիմ այնպիսի դատաւարի մը, այնպիսի բառադրքի մը մանաւանդ, որ ուսանողաց ձեռքը չտրուելու չափ դուրկ լինի օգտակարութենէ: Որ եւ իյէ գործ կրնայ լաւ կամ դիւրին մեթոտով մը պարարտուած չլինել եւ նուազ օգտակար լինել, բայց դուրկ բոլորովին օգտակարութենէ եւ քանդելի, բառադրք մը մանաւանդ, մօտ չեմ հասկնար ետ:

Որպիսի աղայական դադարար, Աստուած իմ:

Բայց հանդերձ այսու, Տ. Դիւրաւ աղատ է հաւնելու կամ չհաւնելու իմ գործս, ես արդէն պէտք չունիմ իւր լաւ կամ դէժ վկայութեան: Հայ ազգը զժխտութեամբ չօժտեց զինքը տակաւին հէօփօփօփօփօփօ արտօմիւ: Միայն թէ թող հաճի, ինչպիսի, կարգաւ իւր աչքերովը եւ լսել տկամններովը վկանուելոյ Միւրթարեան ներհուն Հարց վկայութիւնը «Բաղմովէս» հանդիսարանին մէջ, հմուտ եւ փորձ ուսուցչի մը՝ Մեծանուն Երկօր Ոսկանի եւ ազնիւ Մ. Կ. Նազիկեանի վկայական գրերն:

ԿՈՄԻՏԱՍ Ա. ՈՍԿԵԱՆ — ԱՌՁԵՌՆ ԲԱՌԱԳԻՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ — ԳԱՂՂԻՆԵՐԷՆ. Նոր տպգր. (Երկրորդ), ուղղեալ էս յաւելեալ. տպ. ի Կ. Պոլիս, ի տպարանի Յ. Մատթեոսեան, թիւ 27, Ֆինճանճըյար Եօգուշոս:

Սոյն երկասիրութիւնս, որ խնամով աշխատուած է պատրաստուած ընտիր գործ մ'է, իւր նախորդներէն աւելի ունեցած բաւական կատարելութեամբն է ճոխութեամբն, իրաւամբ կըրնայ պատուաբեր դիրք մը գրաւել. մինչեւ ցայժմ նրատարակուած սոյն տեսակ բառգրոց դասուն մէջ:

Թեպէտեւ սա բոլորովին բերութիւններէ, ինչպէս հեղինակն այլ կը խոստովանի, գուրկ չէ, սակայն կը պարտաւորինք ըստ՝ թէ բերութիւնք ըստածն այնպիսի բանք չէն, որ հեղինակին յարգը է գրող վարկը նուաստացնեն, ուստի յանկեղծ սրտէ կը մաղբենք որ այս ընտիր գործը ամեն ուսանո-

իաց ձեռքը տրուի (1) իբրեւ կարեւոր եւ ընտիր գործի մը, որով հեղինակին անխոնջ վաստակը պատկուած կը լինի:

ԲԱԶՄԱՎԷՊ հանդիսարան, հոկտեմբեր 1895:

Բերայ 21 հոկտեմբեր 1895

ԱՌ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՏԷՐ
ՅԱԿՈԲ ԷՖԷՆՏԻ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Մեծարգոյ Տէր.

Ժամանակին սաացայ Ձեր կողմանէ Կոմիտաս Ոսկեան...ի հայ. - գաղղիերէն առձեռն բառարանի նոր տպագրութեան մի օրինակը՝ որ քանկագին է ինն համար իբրեւ գձեզ յիշեցնող մի նուէր:

Հրատարակութեան հանգամանք, 'ի պատիւ Ձեր հաստատութեան, ոչինչ բողոքն փափագելի, ինչ որ կ'օժանդակէ հարկաւ յաւագոյն ընդունելութեան գործոյն՝ որոյ հեղինակը այլեւս արժանեօք է ստացած քաջալերութեան իրաւունք: Յայտնեցէր իրեն, ինդրեմ, 'ի պատեհութեան իմ խնդակցութիւնս՝ այս յաջողութեանն համար:

Արդարեւ յոյժ պատուաբեր են արդէն՝ առաջին տպագրութեան առթիւ ձեռնհաս անձանց կողմանէ տրուած վկայութիւնք, որոնց մէջ սակայն յատուկ նշանակութիւն ունի Հ. Գրիգորիս Գալսեմբէարեանի մի դիտողութիւնը՝ որուն օրինաւոր ըլլալը հեղինակն ինքնին կը ճանչնայ: Ներհուն վերապատուելոյն խորնորդը, ըստ իս, միշտ յարգելի ըլլալու բնութիւնն ունի, քանի որ յառաջադիմութիւնը աստիճանաւոր է, մանաւանդ դասական գործոց մէջ. եւ ի պատիւ արդիւնաւոր աշխատողին, գոհունակութեամբ կը տեսնուի որ երկրորդ տպագրութիւնը առաջինը կը գերազանցէ. յաւագոյն երաշխատորութիւն առաւելութեանց երրորդին 'ի մօտոյ:

(1) Ափսո՛ս որ Մեծարգոյ վերապատուելի Հարք Նախապէս խորհուրդէն հարցուցած բազմահմուտ Դիտողին եւ չէն առած իւր հաւանութիւնն յայտմ' մասին:

Համեցեք, Մեծարգոյ Տէր, այսու աղագաւ, Ձեր ինն նկատմամբ ազնիւ զգացմանն համար սրտագին շնորհակալութիւնքս ընդունիլ, գրոյս յամեցման քլայով ներողամիտ :

Ձերոյ միշտ յարգանք
Յակոբ Ոսկան

1/20 օգոստոս 1895

Կ. Պոլիս

ՄԵԾԱՊԱՏԻԻ

ՅԱԿՈԲ ԷՖ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Տէր.

Վերջերս Ձեր տպարանէն հրատարակուած հայերէն-գաղիերէն (Կ. Ոսկեանի) բառգիրքը, բառագիտական տեսակետով, Նար-Պոլիս հայ. - գաղ. բառգիրքէն նախադասելի է իւր կատարելութեանը համար:

մնամ Ձերոյ

Մ. Կ. Նազիկեան:

Այս վկայութիւններէ յետոյ, Տ. Դէբոօլ թող ուղածին չափ փող հարկանէ ամէն կողմ թէ, «Նոր (1) հրատարակելոց Ոսկեան բառագիրքն ընդունալն աշխատուած դարձ մըն է եւ չի կրցաւ շնորհաւորութեան արժանանալ»:

Վերոյիշեալ վկայութիւնները Տ. Դէբոօլին վկայութիւնէն եւ իւր ամէն տեսակ զգուշացուցիչ զէնքերէն աւելի զօրաւոր եւ հասու եմ կարծեմ:

Ուստի այլեւս ուրիշ բան չի մնար իրեն՝ բայց եթէ լռել կորակոր եւ ուրիշ անգամ իւր կօշկէն վեր չելլել:

Զայս եւս թող գիտնայ ի վերջոյ Տ. Դէբոօլ, զի ես չեմ վախնար բնաւ «Ամսօրեայ հանդէս» ին ՅԱՂԿԱՔԱՂԷՆ, եւ կը սպասեմ մանաւանդ անհամբեր, որ հաճի անցունել ժամ յառաջ իմ Բառագիրքս իւր արդարավճիւ քննադատութեան եւ իրաւախոհ դատաստանին բովեքէն, վստահ լինելով՝ զի մտադիր պիտի ընդունիմ իւր յայտնած հմտական գիտողութիւններն յերրորդ տպագրութեան:

(1) Տէր Դիտող այնքան ուշիմ մտօք քննած է իմ Բառագիրքս, որ առաջին տպագրութիւն կը կարծէ երկրորդ տպագրութիւնն:

Այն ատեն կը տեսնէ եւ կը սորվի Տ. Դիտող, թէ ինչպէս
կը լինի քննադատութիւն ըսուածն, եւ կը զգուշանայ այսու-
հետեւ չմտնալ երբեք իւր կարողութենէն խիստ վեր այս-
պիսի ծանր եւ դժուարին դործոց :

«Պատկեր» հանդէսն եւ «Մէծմուտի ախպար» լրագիրն ըն-
թերցողները տեսան՝ որ իմ հակառակորդիս նպատակն ուրիշ
բան չէր՝ բայց եթէ չքացունել լազմամետայ տաժանկիւն երկ մը՝
ջանալով կոտորել նորա հեղինակի վարկն ազդին առջեւ :

Այլ կը ցաւիմ զի ողորմելին չի հասաւ եւ ընդունայն պի-
տի ճգնի հասնիլ իւր ցանկալի նպատակին :

Վերջին խօսքն իրեն կը թողում յօժարակամ, վասն զի
սխալակրկիտ եւ անսովոր պայքարի մը մէջ մտնելու ո՛չ զու-
ռնիմ ո՛չ ժամանակ :

Թող պոռոտայ այլեւս, եթէ կամք ունի, սրչափ որ կը
տերէ իւր ձայնն :

Քաղկեդոն

Կոթարաւ Ա. Ոսկէաշ

29 Մայիս 1896

Ակնարկ մը

Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ԽԴԹՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարայարութիւն)

«Եւ մի գտցին առ ձեզ տոտճառք բաժանման այլ հաւա-
նեցարոք եպիսկոպոսի (յն. միացարոք, միաբանեցարոք), որ
նստի 'ի զլուի ձեր 'ի տեսութիւն բարի եւ յուսումն անապա-
կանութեան» :

Յոյնն վերջի տողերս այլապէս կը չարէ. միաբանեցարոք
ընդ եպիսկոպոսի՝ եւ որոց 'ի զլուիս նստին տեղեալ եւ ուս-
մամբ անապականութեան. 'ի զլուիս նստելն՝ նախագահ լի-

նկն է. զոր հայերէնն միայն եպիսկոպոսին վերաբերած է, մինչ-
զեւ յունականն՝ երկցանց ակնարկն ունիւ Քննութեան կարօտ
կը մնայ յունականին *eis topon* բառն, զոր տեղեաւ թարգմա-
նեցինք, եթէ ուղղենք զայն *eis typon*՝ կ'ունենամք ճշդիւ
հայերէնն՝ ի տեսութիւն զոր բացատրեր է թարգմանիչն բարի
ածականաւն:

«Որպէս եւ Տէր մեր որ ոչ գործէր ինչ առանց Հօր, եւ
ոչ տնձամբ, այլ կամօք Հօր ՚ի ձեռն Առաքելոցն». յոյնն Հօր
բառէն յետոյ կը կցէ, մի գոյով. այսինքն՝ ոչ գործէր ինչ ա-
ռանց Հօր, մի գոյով ընդ նմա. եւ ոչ անձամբ, եւ ոչ ՚ի ձեռն
առաքելոց. վերջի պարբերութիւնն ինձ թուի թէ վրիպակ մ'է,
հայերենիւ պէտք է ուղղել կարծեմ յունականիս անյարիր խօսքն,
որ զիւրմբմունելի է:

«Նայնպէս եւ զուք մի ինչ առանց եպիսկոպոսի եւ քա-
հանայից, եւ մի փորձելով փորձէք տեսանել ինչ պաաշաճաւոր
իւրաքանչիւր որ ՚ի ձէնջ յանձնէ. այլ ՚ի միասին եղիցին ձեր
մի ազօթք, մի պազատանք, մի միտք, մի խորհուրդ, (չիք ՚ի
յն.), մի յոյս միով սիրով, եւ միով անմեղ խնդութեամբ. զի մի
ե Յիսուս Քրիստոս եւ չիք ինչ առաւել քան զնա. Տպագիրն
այս վերջի տողերն այլայլած է արպէս. եւ մի յոյս սիրով
Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. վասն զի չիք ինչ առաւել
քան զնա.»

«Ամենեքին զուք իրրեւ ՚ի տաճար մի ընթացարուք, (յն. կը
յաւելու Աստուծոյ), եւ ՚ի մի խորան (իմա սեղան, *thysiastirion*),
առ մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որ ՚ի մի Հօրե ել, եւ առ մի
եհաւ.» Յոյնն կ'ըսէ. Որ ՚ի միոյ Հօրե ելեալ եւ ՚ի միում եղ-
եալ եւ առ մի դարձեալ:

«Եւ մի մուրրիք յօտար ուսմունս. (յն. մի՛ հրապուրիք
յայլափառաց) ՚ի հին եւ ՚ի նոր առասպելո, որ ոչ ինչ օգուտ
են ձեզ», Յոյնն չունի ՚ի նոր:

Յաջորդ տողերուն թէ իմաստն եւ թէ հայերէն օրինակին
խառնակութիւնն ուրեք ուրեք ուշադրութեան արժանաւոր է.
Ուստի հետեւելով յունականին.

Յն. — Զի թէ ըստ յուզայական օրինացն կեամք՝ խոստո-
վանիմք զչնորհս ոչ ընկալեալ. Վասն զի աստուածայինն մար-
դարէք ըստ Քրիստոսի Յիսուսի կեցին: Եւ վասն այնորիկ իսկ
հալածեցան, զի ՚ի չնորհաց նորա չնչեալք՝ առ ՚ի զապաստամբս
ստու գել՝ եթէ մի է Աստուած որ յայանեցաւ ՚ի ձեռն Յիսուսի

Քրիստոսի սրբոց իւրոց։ Որ է բան նորա յաւիտեանական ոչ 'ի լուսեմէնէ ելեալ, որ ըստ ամենայնի հաճոյ եղև որում առաքեալն զնա։ Հայերէն թարգմանութիւնն չիշատակած կարեւոր կարծեմք ոչ 'ի լուսեմէնէ ելեալ իմաստին նկատմամբ մի քանի խօսք ըսել համառօտիւ։ Ոմանք 'ի քննադատից այս իմաստն միայն բաւական համարած են ամբողջ սոյն թղթոյն վաւերականութիւնն կառնածկի ցոյց տալու։ Վաղենտինոս՝ որ ըստ այդ քննադատից Ս. Իգնատիոսէն վերջ ապրած է, ըստ հնոց յունաց իմաստնոց սոսանակաւան կարծեաց՝ ողեաց կամ իմացականութեանց մէջ յատուկ էակ մը կը կարգէր լուսեմէն անուամբ (Sige)։ Եւ զի առաջին Ս. Վկայս կը ջրէ այդ կարծիքն՝ ուստի կը հեռեցունեն քննադատք՝ թղթոյս յետագայ դարուց զորմ լինելն։ Աս այս երեք են մեր պատասխանիք։ Ս. Հայրապետս առ հին Գնոստիկեանս կը խօսի աստէն՝ եւ առ այլ հերետիկոսս, ինչպէս են Նիկողայոսեանք, Սիմոնեանք, Բասիլիցեանք, Մենանդրոս, Սատուռնինոս, Կարպոկրատէս եւ Կերինտոս։ որոնց ամենուն մոլորութիւնքն կրկնեցին եւ զարթուցին Վաղենտինեանք։ ինչպէս կը յիշային Ս. Երանոս, Գիրք Ա. զԵ. Ընդդէմ հեքեսիսմաց։ Տերաուղիանոս Պատուեքք, Լե, ԽԶ, ԽԷ. Թէնդորեանս, եւայլն։ Ս. Գր. Նազիանդացի Նեքքոյ ԻԵ լուսեմէնն Սիմէոն մողի եւ Կերինտոսի կ'ընծայէ։ Երկրորդ, ըստ ոմանց Վաղենտինոս Առաքելոց ժամանակակից է։ Վոսսիոս, Հոսպերտոս, Վիկտորինոս եւ այլք այս կարծեաց կը հետեւին։ Հիբեսիոփոպեան իր մոլորութիւնքն 'ի ծածուկ սկսած էր սիռել Յովն. Աւետարանչի ժամանակէն։ Սակայն այս երկրորդ խնդրոյս պէտք չունիմք, քանի որ Վկայիս գրութենէն յայտնի է՝ զի իւր պաշարն յայանապէս Երիտնիտեանց հետ է, որք զհաւատացեալս հրէացունել կը ջանային, իսկ Վաղենտինեայք՝ որք Հին Կտակարանն ամբողջովիմք կը մերժէին՝ զուցէ թէ եւ ոչ իսկ մաքէն անցած է։ Այս բացատրութեամբ այդ խօսքին իմաստն է։ Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս Բանն յաւիտեանական՝ ոչ է բան ելեալ 'ի լուսեմէնէ, այսինքն լուսեմէն յաջորդութիւնն եղած չէ, ինչպէս են մեր բանք, մեր խօսք. որ ըսել է՝ թէ եղած չէ ժամանակ մը յորում այդ Բանն չըլլայ՝ եւ լուսեմէն ըլլայ. այլ 'ի յաւիտեանից է։ Այս Ոչ է բան ելեալ 'ի լուսեմէնէ Տպագրին մէջ եղած է Որ է բան ելեալ 'ի լուսեմէնէ. յայտնի է որ համն ալ փախած է, հոտն ալ։ Ուստի անանիմք ամբողջ Հայերէն տպագրին սոյն հատուածն։

Հյ. «Իսկ արդեւս յորժամ (յեւ կայ) ծանեայք զճշմարտութիւնն եւ ըստ հրէական օրինացն վարիք, խոստովանելի է՝ եթէ զչնորհն Աստուծոյ ոչ ընկալայք: Մարդարեւ որք առաքեցան յԱստուծոյ՝ ՚ի Քրիստոս Յիսուս հանդեան, եւ վասն այնորիկ հալածեցան՝ զի զհոգի չնորհաց զգեցեալք էին առ ՚ի ստուգել սպասամբաց՝ եթէ գոյ մի Աստուած որ յայանեցաւ ՚ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի: Որ է բան ելեալ ՚ի լուծենէ, որ ամենայն ինչ հաճոյ եղեւ այնմ որ առաքեացն գնաւ:

«Իսկ եթէ որք նախ չըջեցան ՚ի գործս հինս ՚ի նոր յոյս եկին, ոչ եւս շաբաբանալով՝ այլ ըստ տէրունւոյն կեցեալ կեանս, յորում եւ կեանք մեր ծագեցին նովաւ եւ ՚ի ձեռն մահու նորա, զոր ոմանք ուրանան: (Որով խորհրդով ընկալաք ըզհաւատս եւ վասն որոյ համբերեմք չարչարանաց, զի գտանիցիմք աշակերտք Յիսուսի Քրիստոսի, միայն վարդապետ մեր): Եւ զիսրդ կարիցեմք կալ առանց նորա, որոյ եւ մարդարեւ թէպէտ եւ աշակերտք էին՝ բայց հոգւով նմա տկն ունէին իբրեւ վարդապետի. եւ վասն այնորիկ որոյ արդարութեամբ սպասէին նմա եկեալ յարոյց զնոսա ՚ի մեռելոց:»

Ոչ եւս շաբաբանալ այլ ըստ տէրունւոյն կեալ կամ վարից կեանս խօսքն՝ ՚ի վերոյ ըսածնիս կը հաստատէ: Ս. Իգնատիոս ժամանակ զեւ եւս չատ տեղ հրէականութիւնն ընդ Քրիստոնէութեան կը պահպանուէր ՚ի հաւատացելոց. Երիտնիսք բացարձակ կը պարտաւորէին յայդ զեղբարս, որ ինչպէս ալն յայտնի է երուսաղեմեան Առաքելական ժողովոյ օրինաց հակառակ է: Առ այդպիսիս կամ առ այդ համամիտս կը խօսի այս տողերովն, քան զշաբաբանայն բարձր եւ գերազանց զրելով կիւրակեմ, որ է ըստ տէրունւոյն վարից կեանս, (Katà kyriakín, ըստ տէրունւոյն, ըստ կիւրակէին): Կղեմէս Աղեքսանդրացի կիւրակէ բառին գեղեցիկ բացատրութիւնն կուտայ. «Օր Տեառն հռչակաւ որ, փառաւորն յարութեամբ Տեառն: Գեղեցիկ է եւ Ս. Վկայիս խօսքն, յորում եւ կեանք մեր ծագեցին. այլ գեղեցիկ եւս է աստէն հայ թարգմանչին զարձուածն յորում ծագեաց մեզ կեանքն. թողլով սպազրին այլալուծիւնքն: Նախկին տողերուն մէջ յոյս բառն ՚ի Տպագրին եղած է յայս. Ահա Տպ. փառաւորութիւնքն:

«Իսկ եթէ որք նախ չըջեցան ՚ի գործս հինս եւ եկին յայս ուրախութիւն, այժմ ոչ պահեն զչարաթա, այլ զկիւրակէ օր

սուրբ եւ առաջին, յորում ծագեաց մեզ կեանքն 'ի ձեռն մահուան Տեառնակոր Յիսոսի Քրիստոսի, զոր ոմանք ուրանան»։
Կարծէք Ս. Բարսեղի Վեցօրէից վիճակին պատահած է եւ այս մատենիկ, Քանի մը մանր մուշր յաւելուած կամ յապաւումն տակն 'ի վրայ չըջած է ամենէն վեհ խօսքերն։ Ինչպէս եւ 'ի յաջորդին՝ յարարերականի մը (Որով) պակասն՝ ջլատած է խօսքն 'ի հիմանէ. «Սորհրդով ընկալայք (ընկալաք) զհաւատս, եւ վասն այնորիկ համբերեմք չարչարանաց»։ Բոլորովին տարբեր իմաստ, այլ միտք են այս բանիս. «յոխնքն՝ խորհելով՝ գիտութեամբ ընկալար զհաւատս՝ եւ վասն այնորիկ համբերեմք չարչարանաց, որ որչափ ալ սիրուն, այլ այս չէ խօսքն. այլ Որով խորհրդով (մահուն Յիսուսի եւ յարութեան) . . . վասն այնորիկ համբերեմք չարչարանաց, զի պատնիցիմք աշակիրաք Յիսուսի Քրիստոսի որ նա միայն է զարդապետ մեր, Ինչպէս կ'ընթեռնուիք 'ի Տպ. »

Ահա նոր փոփոխութիւնքն որ յայտնապէս գաղափարաւորաց դործն է. «Եւ զիւրոյ կարիցեմք կալ տառնց նորա՝ զոր եւ մարդարէքն թէպէտ եւ աշակիրաք էին Հոգւոյն օրրայ՝ բայց նմա տկն ունէին իրբեւ փորկապետի»։ Հոգի բառն թերեւս պատճառ եղած է չփոթութեան. զի հին օրինաց մարդարէք Մեռիային տկնկալու մնային, փրկչի եւ Վարդապետի, հոգւով Զեռազրաց օրինակիւք հոգին եւ զՀոգի սուրբ Աստուծոյ չփոթեր են բնոյ իրեարս, տեղափոխութիւնն նպաստեր է յայդ։

Գեղեցիկ է յաջորդն եւ անվտանգ գերած. «Եւ քանզի արդարութեամբ սպասէին՝ յորժամ եկն յարայց զնոսս 'ի մեռելոց»։

Յն. Արդ մի՛ լիցուք անզգայք քաղցրութեան նորա, զի եթէ նա նմանեցի մեզ 'ի դործս՝ ոչ եւս իցեմք, ուստի աշակիրաք նորա լեալք՝ ուսցուք քրիստոնէապէս կեալ։ Զի որ յայլ անուն կոչի բաց 'ի սմանէ՝ ոչ է Աստուծոյ։

Ո՛րչափ է խտրն ընդ այս եւ բնոյ հայն. Արդ 'ի միտ առջուք զբաղցրութիւն նորա եւ նմանեցուք նմա, որպէս եւ նա մեզ. մինչդեռ յոյնն կ'ըսէ. վայ է մեզ՝ եթէ նա նմանի մեր դործերուն, այսինքն հաւատարաջափն վճարելով, վայ է, վասն զի պիտի չքանամք, ոչ եւս այլ իցեմք։ Տպուղիւն բոլորովին հակառակն, եւ կը յարէ. եւ ուսցուք զհոգին քրիստոնէապէս իսկ որ այլ անուն կոչի բաց 'ի նմանէ՝ նա ոչ է Աստուծոյ։

Յայտնի է որ այսչափ խառնափնդոր զրից մէջ յայն այլ կարգալ, եւ 'ի սմանեն 'ի նմանէ՝ եւ ոչ իսկ դիտուելու արժանի է:

Յաջորդ տունն՝ թարգմանչին կարողութեանն եւ հմտութեանն չափն ցոյց տալու կրնայ բաւել. յոր վստահացեալ անկասկած՝ ազաւազմունքն որոց չարունակ կը հանդիպիմք յաջորդաբար՝ Զեռագրաց կը համարիմք միայն եւ ոչ թարգմանչին անհմտութեան կամ անուշադրութեան: «'ի բաց արարէք այսուհետեւ 'ի ձէնջ զհին խմորն չարութեան որ քացախեալն է ապակա-նութեամբ, եւ փոխեցարուք 'ի նոր զանգուած որ է Յիսուս Քրիստոս»: Գեղեցիկ է խմորին քացախելն. յոյնն կրկին անգամ Zymi-խմոր — բանն կը գործածէ, հայն զմին 'ի զանգուած կը փոխէ. ուշադրութեան արժանի է՝ զի իմաստն սկարացած չէ այդու, այլ մանաւանդ գեղեցկացած: Յոյնն չունի ապականու-թեամբն, այլ կ'ըսէ. 'ի բաց արարէք զչար խմորն հնացեալ եւ քացախեալ, թարգմանն՝ ածականքն զոյականաւ ըստ կանոնին յկզլով, քացախել բառին համազօր մ'ալ կը յաւելու՝ ապակա-նութիւնն կամ ապականել խմորոյ. փոխեցարուք դուք 'ի. . . կրաւորականն թարգմանչիս՝ 'ի յունին ներգործակերպ է. փո-խեցէք զայն (զխմորն) 'ի. . . :

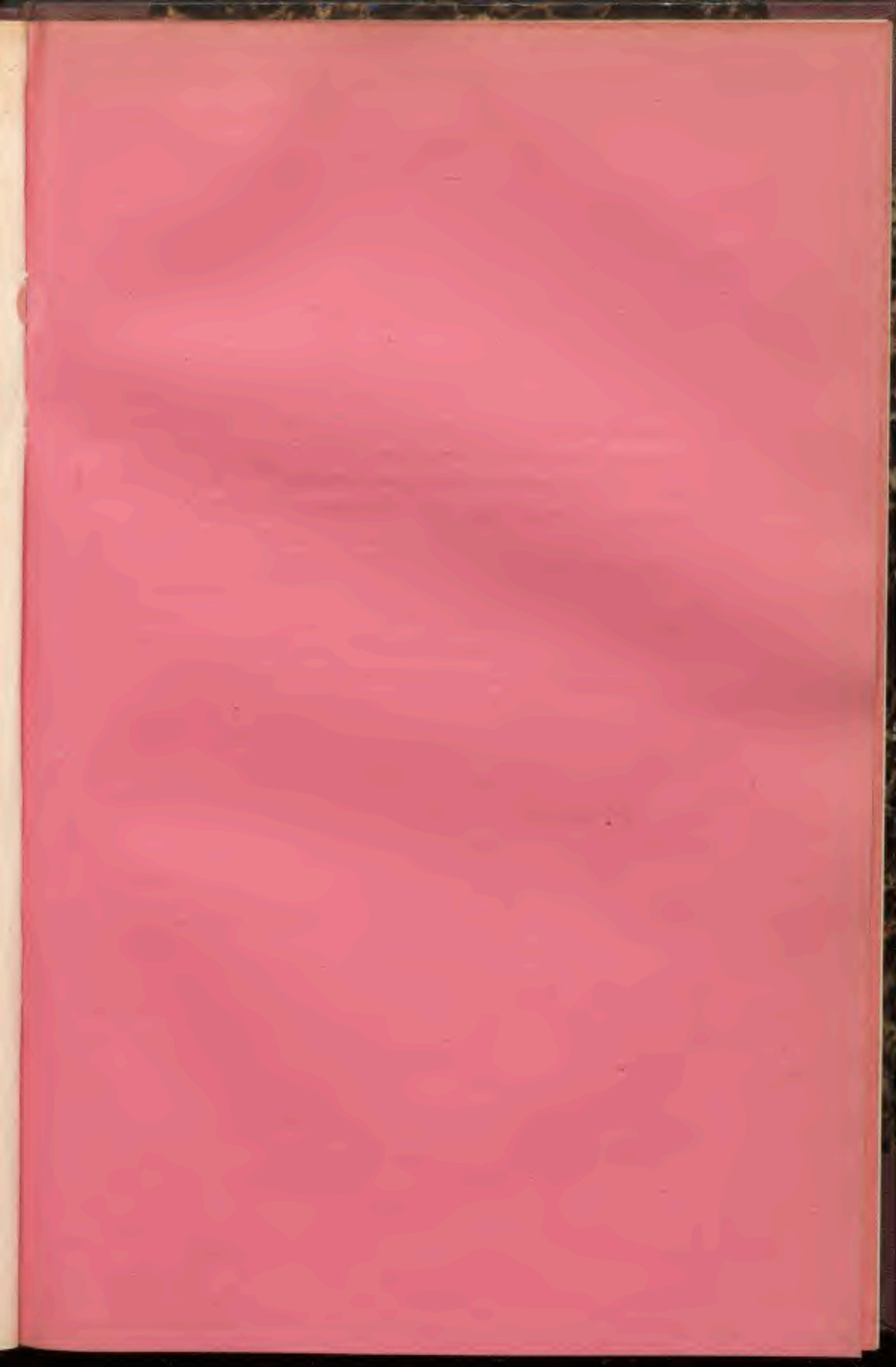
«Եւ յաղեցարուք 'ի նա». Տպագիրն անշուշտ Զեռագրաց չփոթութեամբն կրկին չփոթած՝ կ'ընէ եւ յարեցարուք 'ի նա: Խմորի ընդ Քրիստոսի եւ նովաւ կամ 'ի նա յաղլլ. ազ ընդու-նել: «Զի մի ինչ պակասեցի ձեզ, եւ դաստիարակեցարուք 'ի հոգւոյ նորա. մեծապէս այլայլած է իմաստն 'ի հայունն. յոյնն կ'ըսէ. «զի մի որ ապականեալ 'ի ձեց, վասն զի հոտովն ան-արգէք. դիտելի է զի աստ յունական օրինակք ալ խառնակ են. զի ոմն հոտ կ'ըսէ, եւ ոմն զայրոյթ, եւայն. այլ առաջինն ա-ւելի ճահաւոր մեր իմաստին, չար հոտովն խմորոյն անարգանս ածելով Քրիստոսի անունն:

«Ոչ է արժան (յն. անտեղի է) ուր Յիսուս Քրիստոս պատմի՝ հրէաբար կեալ.», յն. Անտեղի է, (անճահ է) զՅիսուս Քրիստոս կարգալ եւ հրէաբար կեալ. զի ոչ եթէ քրիստոնէ-թիւն 'ի հրէութիւն հաւատաց, այլ հրէութիւն 'ի քրիստոնէ-ութիւն, զի ամենայն լեզու հաւատալով յԱստուած ժողովուսցի: Տպագիրն ըսելիքն չփոթած է. «զի ոչ էաւ հաւատս քրիստո-տոնէութիւն 'ի հրէութենէ, այլ հրէութիւն 'ի քրիստոնէ-ութենէ». այս գեղեցիկ է զուցէ, այլ յանգն՝ «եւ ամենայն որ հա-

չատայ 'ի նա՝ առ Աստուած ժողովի», բացատրութիւն մ'է, ոչ
թարգմանութիւն:

Երբ խրթին այլ ծանօթ ատղերուն ճշդութիւնն կը տես-
նեմք 'ի Տպագրիս, ինչպէս է վերոյիշեալ խմբին հատուածն,
զոր Առաքեալն իր թղթոց մէջ նոյն օրինակաւ՝ այլ ոչ նոյն
բառերով կը յիշատակէ, կ'ըսեմք թէ ոչ թարգմանչին, որուն
ճարտարութիւնն չառ տեղ կ'երեւի ակներեւ, այլ Գաղափա-
րողաց անճարտարութիւնն՝ կամ մեղմելու մօռք խօսքն՝ անհոգ-
ութիւնն սակաւ ինչ դէմ պատճառ եղած է այսքան աղաւաղ-
մանց. զայդ վտանհմ թէ յայտնուն ընտիր Զեռագրաց քննու-
թիւնք:

(Շարալարեյի)

ՊԱՏԿԵՐ տասն է հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան:
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բոլորտարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշխաքանցիշր թիշ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է ղլմել բաժանորդագրութեան եւ թերթին
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար :

RÉDACTION DU **BADGUERE**

Constantinople, Péra, rue YËCHIL N ° 1